

تاثیر محیط آموزشی بر خلاقیت دانش آموزان

اعظم غلامی شکرو

دانش آموخته کارشناسی ارشد، رشته حقوق خصوصی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نورآباد ممسنی

چکیده

بدون شک پیشرفت‌های بشر در زندگی حاصل خلاقیت و نوآوری است. دنیایی که در آن زندگی می‌کنیم به سرعت در حال تغییر است و تفکر خلاق، کلیدی است که امکان مواجهه با مشکلات، سازگاری و در نهایت موفقیت را برای ما فراهم می‌سازد. خلاقیت یک ویژگی ذاتی برای انسان به خصوص برای کودکان می‌باشد. که این ویژگی می‌تواند تحت تاثیر عوامل محیطی قرار گیرد و باعث شود که به نقطه اوج خو یعنی شکوفایی برسد. از جمله عوامل محیطی، نقش والدین، تحصیلات آنها، می‌تواند استعداد کودک را تحت تاثیر قرار دهد با فرضیه های مبرم و مشخصی در این طرح می‌توان مشخص کرد که شرایط محیطی تا چه اندازه بر استعداد و توانایی های کودک تاثیر می‌گذارد. محیط آموزشی، خلاقیت و استعداد عواملی هستند که با هم، همبستگی قابل‌تحملی را دارد. محیط مدرسه و پدر و مادر تاثیر زیادی در این مسئله گذارده است بیشترین تاثیر تربیت والدین، در این زمینه، در دوران شکل‌گیری شخصیت کودک می‌باشد رابطه خلاقیت و استعداد، با محیط رابطه ناگسستگی می‌باشد. خلاقیت کودک با تقویت عوامل محیطی که شامل، محیط مدرسه، تحصیلات والدین، دوستان، معلم و... در این پژوهش بررسی شده است.

واژه‌های کلیدی: خلاقیت، استعداد یابی، محیط آموزشی، دانش آموزان

مقدمه:

اگرچه تمدن و فرهنگ بشری نتیجه تلاش همه آدمیان در تمام دوران هاست، اما غنا و عظمت آن را مدیون گروه کوچکی از انسانها هستیم که کاشف، مخترع، هنرمند یا متفکر نامیده می شوند. از کشف آتش تا اختراع رادیو و سفینه های فضایی، از نقاشی های دیواری در غارها تا آثار هنرمندانی نظیر کمال الملک و پیکاسو و از اولین آثار مکتوب تا نوشته ها و سروده های فردوسی و شکسپیر همه محصول کار و اندیشه جمع کوچکی از بشریت است. تمدن بشر مرهون اندیشه خلاق آدمی بوده و دوام آن نیز بدون بهره گیری از خلاقیت که عالی ترین عملکرد ذهن انسان محسوب می شود، غیرممکن خواهد بود. عصاره خلاقیت غیرقابل پیشگویی بودن است که هر کدام بر خلاقیت و یادگیری انسان تاثیر اساسی دارند. از دیر باز محیط وابستگی و همبستگی بسیاری با یادگیری و آموزش و خلاقیت کود ارتباط داشته و می تواند بر توانایی ها و باور های کودکانه تاثیر داشته باشد. محیط با ابزار ها و و آلات خود می تواند بر میزان یادگیری کودک تا اندازه ای تاثیر گذارد که حتی تا اواخر عمر می تواند بر خلاقیت کودک تاثیر بگذارد بنابراین وابستگی و تاثیر پذیری کودک از محیط یک امر ضروری است.

نظام آموزش و پرورش یک جامعه، باید شرایط و امکانات لازم را برای اعضای جامعه به نحوی فراهم کند که هر یک از آنها بتوانند توانمندی ها و استعداد های خود را در حد اعلی به رشد و شکوفایی برسانند و در عین حال این وظیفه را هماهنگ و توأمان انجام دهند، یعنی آموزش و پرورش به صورت تلفیقی. دکتر محمدحسن پروند، دکتری برنامه ریزی آموزشی درسی در تعریف لغوی خلاقیت می گوید: این واژه از فعل خلق کردن، آفریدن و به وجود آمدن مشتق شده ولی در مفهوم آن، دو معنای نوآوری و ابداع مستتر است یعنی به هنری خلاق گفته می شود که نو و بی بدیل باشد و نوعی تغییر در آن ایجاد شده باشد. (احمدوند، ۱۳۹۱). وی در تعریف خلاقیت مفهومی اظهار می کند: خلاقیت نوعی توانمندی، استعداد یا نیروی خدادادی است که در نهاد انسان ها کم و بیش به ودیعه گذاشته شده و باید با کمک عوامل و عناصر محیطی مناسب از صورت بالفعل به صورت بالقوه درآید که البته در افراد مختلف، این استعدادها و توانمندی ها با درصدهای مختلف وجود دارد. علاوه بر عوامل توارثی و محیطی که در خلاقیت و تقویت و پرورش کمک کننده است، عوامل فطری هم در آن دخالت دارند، همچون فطرت کنجکاو یا جستجوگری، نوجویی، زیباپسندی و حقیقت خواهی. اولین و مهم ترین پایگاهی که می تواند در پرورش خلاقیت بسیار موثر باشد، خانواده است. مهم ترین عوامل در این ارتباط، والدین هستند و در این میان، مادر نقشی اساسی در تربیت فرزندان دارد، همان طور که دانشمندی به نام بنجامین بلوم می گوید: سه چهارم شخصیت کودک قبل از ۶ سالگی شکل می گیرد و کودک در این مدت در خانواده است و معلمش مادر اوست. بنابراین والدین نقش مهمی در این زمینه دارند و می توانند در خصوصیات شخصیتی، جسمی، احساسی، ذهنی، عاطفی، فرهنگی و اجتماعی کودک و بخصوص در جنبه خلاقیت او اثرات مثبت و منفی بگذارند. پدر نیز در این زمینه می تواند جو آزادمنشی یا استعدادی ایجاد کند و از نظر مالی، وسایل مورد نیاز برای بروز خلاقیت را فراهم کند. ولی آنچه نباید آن را به فراموشی سپرد، محله است. در واقع اگر محله ای که کودک در آن زندگی می کند نزدیک به مسجد، کتابخانه، سینما، تئاتر و... باشد، می تواند در رشد خلاقیت کودک تاثیر گذارتر باشد. قابل ذکر است، همبازی ها و همسالان نیز از عوامل دیگر بروز خلاقیت محسوب می شوند که در بازی ها منجر به پیدایش یا عدم پیدایش خلاقیت می شوند. به گفته دکتر پروند، مدرسه نیز از دیگر عوامل بروز خلاقیت محسوب می شود و مهم ترین عنصری که در مدرسه از نظر بسیاری پنهان می ماند، ارتباط با برنامه های آموزشی و پرورشی مدرسه است، یعنی برنامه هایی که به صورت علمی و دقیق به وسیله متخصصان هم در بعد آموزش و هم در بعد پرورش تدوین، تصویب و ابلاغ شده است، باید اجرا شود (ارغوانی فرد، ۱۳۹۵). قابل ذکر است، در برنامه های آموزشی درسی نظام آموزش و پرورش ما، بر آموزش بسیار تاکید شده و

متأسفانه روی پرورش تاکید چندانی نشده است که در حقیقت باید نهاد پرورشی همدوش و همتراز فعالیت‌های آموزشی در برنامه‌ها گنجانیده شود. حال اگر قبول کنیم پرورش نسبت به آموزش از اهمیت بیشتری برخوردار است و دارای پیچیدگی بیشتری است، باید بخش عمده‌ای از تلاش‌هایمان را هم در طراحی و هم در اجرای برنامه‌های آموزش و پرورش مدارس از کودکان تا سال آخر دانشگاه، بیشتر بر جنبه‌های پرورشی متمرکز کنیم. در مدارس علاوه بر این برنامه‌ها، فعالیت‌های فوق برنامه (درون برنامه) نیز وجود دارد که باید جزو برنامه‌های مصوب و مدون قرار بگیرد. دکتر پروند با بیان این موضوع، عنوان می‌کند: معلمان، همکلاسی‌ها، میزان آزادی در مدرسه و جوی که از نظر مدیریتی حاکم است (جو آزادمنشانه) می‌تواند در بروز خلاقیت دانش‌آموزان تاثیر داشته باشد و اگر این جو مستبدانه باشد، برعکس می‌تواند جلوی خلاقیت و پرورش آن را بگیرد. طبق بررسی‌ها مشخص شده است که فضای مدرسه، وسعت و بزرگی، فضای سبز و امکانات موجود در مدرسه نیز می‌توانند در بروز و ظهور خلاقیت نقش داشته باشند و عامل مهم بعدی که در خلاقیت نقش بسزایی را بازی می‌کند، جامعه است. همان طور که می‌دانید، جامعه دارای نهادها و بنیادهای مختلفی است که عهده‌دار اشاعه و تقویت قوای خلاقه در شاگردهای ما هستند؛ بخصوص در زمینه‌های ارزشی، اعتقادی، فرهنگی و هنری، اما چطور و چگونه باید فهمید، کودکانمان خلاق هستند یا خیر. از ویژگی‌های کودک خلاق می‌توان به پراورزی و پرجنب و جوش بودن اشاره کرد و اصطلاحاً به چنین کودکی «شیطان» گفته می‌شود. این کودک کنجکاو است و در اصطلاح غلط فضول خطاب می‌شود (منهای کودکان بیش فعال)، دائماً سوال می‌کند و هر جوابی را نمی‌پذیرد. برای یک مساله راه حل‌های متعددی دارد که گاهی این راه‌حل‌های عجیب و غریب است، نسبت به سایر کودکان خیالپرداز است، داستان‌های تخیلی می‌سازد، در چارچوب‌ها قرار نمی‌گیرد و از مقررات تبعیت نمی‌کند، به همین دلیل بیشتر این کودکان در خانواده‌ها مورد اذیت و آزار قرار می‌گیرند که چرا مقررات را رعایت نکردی؟! به گفته این دکتر برنامه‌ریز آموزشی درسی، این کودکان برونگرا و رفاقت‌طلب هستند و علاقه زیادی به معاشرت دارند. آنها در بازی‌هایشان، بیشتر رهبر هستند تا فرمانبردار. به همین دلیل در اغلب بازی‌هایشان «رئیس» هستند. وی می‌افزاید: این کودکان قدرت تفکر واگرا دارند و خیلی کم دارای تفکرات همگرا هستند یعنی در حقیقت اگر مساله‌ای به آنها داده شود، برای حل آن حساب و کتاب نمی‌کنند بلکه به کلیت مساله نگاه کرده، اظهار می‌کنند «کل آن دارای اشکال است» و همچنین دارای قدرت نوآوری و ابداع هستند. (ارغوانی فرد، ۱۳۹۵).

بیان مسئله:

خلاقیت در کودکان یک ویژگی قابل تقویت می‌باشد که نیاز به تحقیق و پژوهش عمیق دارد در حقیقت کار بر روی موضوعات خلاقیت و یادگیری در جوامع امروزی به خصوص کودکان یک امر ضروری است که با شناخت این مساله موضوعات مرتبط با آن نیز قابل حل است. نگاهی به منابع معتبر مربوط به خلاقیت، نوآوری و تفکر خلاق نشان می‌دهد که ریشه این اصطلاح در نوع و روش فکری انسان نهفته است. در حقیقت فرد خلاق کسی است که از ذهنی جستجوگر و آفریننده برخوردار باشد. (اسکیدمور، ۱۳۹۲) بررسی تعاریف خلاقیت نشان می‌دهد که عده‌ای از آنها به ویژگی‌های شخصیتی افراد، بعضی به فرآیند و برخی نیز به نتیجه و محصول خلاقیت پرداخته‌اند. بنابر تعریفی، خلاقیت توانایی مرزسکنی یا توانایی سفر به فراسوی چهارچوب استاندارد های علمی - شغلی - حرفه‌ای و اجتماعی را دربر می‌گیرد. به عبارتی دیگر خلاقیت هم درک و پذیرش الگوهای قبلی و هم تشکیل و ابداع الگوهای جدید را در حوزه‌های مختلف شامل می‌شود. (صافی؛ ۱۳۹۴) هالپرن خلاقیت را توانایی شکل دادن به ترکیب تازه‌ای از نظرات یا ایده‌ها برای رسیدن به یک نیاز یا تحقیق یک هدف می‌داند. از دیدگاه

پرکینز تفکر خلاق، تفکری است که به نحوی تشکیل شده که منجر به نتایج تازه و خلاق می شود. خلاقیت را می توان با اشاره به چند توانایی ذهنی توصیف کرد که به تولید آثار خلاق منجر می شود. (ارغوانی فرد، ۱۳۹۵). فرآیند آموزش و یادگیری، می تواند تفکر خلاق را پرورش دهد و افرادی کاوشگر، آفریننده، مشکل گشا، نوآور، مولد و عامل تغییر را تربیت کند. در چند دهه ی نگرانی در مورد سلامت روان کودکان و تاثیر آن بر رشد، خلاقیت و عملکرد کودکان، همزمان با افزایش میزان شیوع اختلالات روانی قابل تشخیص به طور چشمگیری افزایش یافته است و بر همین اساس متخصصان بر اهمیت ارزیابی و درمان به موقع اختلالات روان شناختی تاکید می کنند (صفری و همکاران، ۱۳۹۱).

ویژگی های تفکر خلاق

ویژگی های تفکر خلاق عبارتند از:

- ۱-خلاقیت در ارتباط با میل، رغبت و آمادگی شدید اتفاق می افتد.
- ۲-خلاقیت کار در نهایت ظرفیت شخصی را در بر می گیرد، نه در حد معمول آن.
- ۳-خلاقیت، تنظیم مجدد، بسط یا تفسیر و یا بازسازی اندیشه ها، نظریه ها و یا عقاید را در بر می گیرد.
- ۴-خلاقیت به یک مکانی درونی برای ارزشیابی بیشتر از مکان بیرونی آن احتیاج دارد.
- ۵-خلاقیت بعضی اوقات، از طریق پرهیز از درگیری شدید برای مدتی به منظور اجازه دادن به بروز جریان آزاد فکر تسهیل می شود.

خصوصیات شخص خلاق

یافته های علمی نشان می دهد که اشخاص خلاق کم و بیش دارای خصایص شش گانه زیر هستند:

- ۱-فصیح صحبت می کند
  - ۲-در جو آزاد انعطاف و وفاق دارند و در جو فشار گردن کشی می کنند.
  - ۳-در فکر کردن بیشتر واگرا و مبتکرند تا هم گرا و دنباله رو.
  - ۴-حافظه خوب و فکر جویای آنها سبب می شود که هر چیز نوظهور را آشنا بیابند.
  - ۵-به خلق خوش و رفتار شوخ تمایل دارند.
  - ۶-به داشتن افکار احمقانه و غریب شهرت دارند.
- به آسانی می توان دریافت که بعضی از این مختصات سبب ناراحتی بسیاری از معلمان می شود خوشبختانه عدم وفاق در زمینه خاص بیش از آنکه نمودی از شرارت ذاتی باشد، به طور ساده یک صفت مطلوب شناخته می شود. و این شناخت اولین گام معلم یا مربی در جهت حفظ این منبع خلاقیت محسوب می شود. اما این نگرانی کاملا از بین نمی رود، زیرا فرد خلاق بالقوه در مدرسه به دفعات عدیده ناموفق است و نیز خلاقان بالقوه افرادی مستقل، روشنفکر، زبان دار در حد اعلا هستند و در بعضی اوقات اجتماعی اند. آنان از درس حفظی و گوش دادنی لذت نمی برند. دانش آموز خلاق تفکری تحلیلیگر، بارور و سازنده دارد. او می تواند ذهن خود را روی یک چیز متمرکز کند و آن قدر به آن انرژی بدهد تا واقعیت امر با آفریدن تصویری کاملا واضح و قابل درک در ذهن روشن شود و در نهایت مسئله حل گردد. (فراهینی و همکاران، ۱۳۹۲)

ضرورت پژوهش:

خلاقیت یک ویژگی فطری و خدادادی در انسان می باشد و این مسئله در مورد انسانها به خصوص در کودکان مطلق نیست بنابر این مسئله حائز اهمیت است از آن لحاظ که در کودکان باید بر روی این موضوع تکیه کرد و عوامل کل گیری یا تقویت آن در کودک را شناخت و آن را تقویت کرد از جمله این عوامل تاثیر گذار محیط می باشد تحقیقات تجربی و گسترده مربوط به خلاقیت به طور عمده از اواخر دهه ۱۹۵۰ در ایالات متحده آمریکا آغاز شده است. هر چند پیش از این نیز مطالعاتی محدود توسط گالتون، والاس، پاتریک راس من و دیگران در زمینه خلاقیت صورت پذیرفته بود، ولی تا آن زمان خلاقیت به عنوان موهبتی که به افراد قلیلی از اجتماع اعطا شده، در نظر گرفته می شد. (اسکیدمور، ۱۳۹۲)

محیط تابع انسان می باشد و انسان تنظیم کننده شرایط محیطی برای خلاقیت در کودک می باشد و این عامل چون بر روی یادگیری و خلاقیت کودک موثر است پس حائز اهمیت است.

شوک اسپوتنیک در اواخر ۱۹۵۰ حرکت گسترده ای را در مراکز علمی و تحقیقاتی آمریکا و اروپا موجب گردید. این جنبش با هدف جبران عقب ماندگی های علمی تحقیقاتی غرب و با بکارگیری امکانات مالی قابل توجه صورت پذیرفت و باعث رشد سریع تحقیقات مربوط به خلاقیت شد. (آمالی، ۱۳۹۱).

گلیفورد یکی از پیشگامان این گرایش به حوزه خلاقیت محسوب می گردد. هدف پروژه تحقیقاتی گلیفورد و همکاران وی آن بود که درباره ماهیت هوش انسان و فرآیند ذهنی که منجر به ظهور رفتار خلاق می شود، تحقیق کند. گروه گلیفورد موفق شد قابلیت هایی نظیر سیالی ذهن، انعطاف پذیری و حساسیت نسبت به مسائل را کشف کند. پس از گلیفورد گروه بارون و مک گیلان با هدف تعیین ویژگی های شخصیتی افراد خلاق تحقیقات دامنه داری را در دانشگاه کالیفرنیا انجام دادند. همچنین تحقیقات پل تورنس در مورد روشهای پرورش خلاقیت در کودکان و نوجوانان نتایج پرباری را به همراه داشت. تایلور و همکاران با جمع آوری سرگذشت افرادی که از لحاظ علمی سرآمد محسوب می شدند، سعی کردند خصوصیات و ویژگی های افراد خلاق را مشخص کنند. تحقیقات مربوط به خلاقیت از آن زمان تا کنون به طور خستگی ناپذیری ادامه یافت و روزبه روز بر وسعت و غنای موضوعات مورد مطالعه افزوده می شود. آنها چهار کارکرد عمده برای ذهن خلاق قائل هستند که عبارتند از:

اهداف تحقیق:

- ۱- شناخت عوامل محیط آموزشی بر خلاقیت کودکان
- ۲- ارزیابی عوامل موثر بر خلاقیت از طریق محیط
- ۳- استفاده از روش های محیطی بر خلاقیت کودکان

تعریف مفهومی خلاقیت:

خلاقیت و نوآوری محرک اصلی تمدن هاست. تلفن، اتومبیل، هواپیما، رادیو، تلویزیون، رایانه، اتوماتیک، الکترونیک، قدرت اتمی و مسافرت های فضایی و خلق ادبیات و انواع هنرها و... نقاط عطفی از اختراعات و اکتشافات و نمودی ارزشمند از تفکر و ذهن خلاق بشر است.

خلاقیت و نوآوری محرک اصلی تمدن هاست. تلفن، اتومبیل، هواپیما، رادیو، تلویزیون، رایانه، اتوماتیک، الکترونیک، قدرت اتمی و مسافرت های فضایی و خلق ادبیات و انواع هنرها و... نقاط عطفی از اختراعات و اکتشافات و نمودی ارزشمند از تفکر و ذهن

خلاق بشر است. بنابراین، برای پیشرفت در صنعت، اقتصاد، سیاست و همه علوم، نیازمند تفکری خلاق و نوآور می باشیم؛ خلاقیتی که در ضمیر همه ما نهفته و در نحوه زندگی ما تأثیر دارد. تحولات سریع عصر کنونی ما، نیازمند حل مسائل و مشکلات به گونه ای خلاق است. هرچند علم و توسعه و پیشرفت نیاز اولیه بشر امروزی است، ولی باید دانست که علم به خودی خود، ضامن حل بسیاری از مسائل و مشکلات آینده ای که ما با آن ها مواجه خواهیم شد نیست، تنها نیروی فوق العاده و قدرتمند خلاقیت است که می تواند مسائل و مشکلات را به طرز خارق العاده ای از سر راه بشر بردارد. (برات، ۱۳۹۲)

پیشینه تحقیق:

خلاقیت در روند شکل گیری

تحقیقات تجربی و گسترده مربوط به خلاقیت به طور عمده از اواخر دهه ۱۹۵۰ در ایالات متحده آمریکا آغاز شده است. هر چند پیش از این نیز مطالعاتی محدود توسط گالتون، والاس، پاتریک راس من و دیگران در زمینه خلاقیت صورت پذیرفته بود، ولی تا آن زمان خلاقیت به عنوان موهبتی که به افراد قلیلی از اجتماع اعطا شده، در نظر گرفته می شد. شوک اسپونتیک در اواخر ۱۹۵۰ حرکت گسترده ای را در مراکز علمی و تحقیقاتی آمریکا و اروپا موجب گردید. این جنبش با هدف جبران عقب ماندگی های علمی - تحقیقاتی غرب و با به کارگیری امکانات مالی قابل توجه صورت پذیرفت و باعث رشد سریع تحقیقات مربوط به خلاقیت شد.

گیلفورد یکی از پیشگامان این گرایش به حوزه خلاقیت محسوب می گردد. هدف پروژه تحقیقاتی گیلفورد و همکاران وی آن بود که درباره ی ماهیت هوش انسان و فرآیند ذهنی که منجر به ظهور رفتار خلاق می شود، تحقیق کند (بودو، آ. ۱۳۸۵). خانواده مهمترین نقش را در کنترل و هدایت تخیل و ظهور خلاقیت دارد. اگر خانواده فرصت های لازم را برای سؤال کردن، کنجکاوی و کشف محیط به کودکان بدهد و هرگز آنها را تنبیه نکند، زمینه را برای رشد خلاقیت فراهم می کنند. تنبیه و تهدیدهای مکرر، آفت خلاقیت های ذهن است.

گروه گیلفورد موفق شد قابلیت هایی نظیر سیالی ذهن، انعطاف پذیری و حساسیت نسبت به مسائل را کشف کند. پس از گیلفورد گروه «بارون و مک میلان» با هدف تعیین ویژگی های شخصیتی افراد خلاق تحقیقات دامنه داری را در دانشگاه کالیفرنیا انجام دادند. همچنین تحقیقات پل تورنس در مورد روش های پرورش خلاقیت در کودکان و نوجوانان نتایج پرباری را به همراه داشت (بوهم، ۱۳۹۱).

تایلور و همکاران با جمع آوری سرگذشت افرادی که از لحاظ علمی سرآمد محسوب می شدند، سعی کردند خصوصیات و ویژگی های افراد خلاق را مشخص کنند. تحقیقات مربوط به خلاقیت از آن زمان تاکنون به طور خستگی ناپذیری ادامه یافت و روز به روز بر وسعت و غنای موضوعات مورد مطالعه افزوده می شود (پیرخائفی، ۱۳۹۲).

تارنس یکی از پیشکسوت های قلمرو خلاقیت و نوآوری است که سال ۱۹۸۸ چهار نوع خلاقیت را در کتاب خود آورده است. به گفته وی یک کودک خلاق دارای قدرت تفکر واگراست، قدرت تفکر سیال و روانی دارد و با قدرت انعطاف پذیری بالایش، سازگاری او بیش از کودکان دیگر است و دارای قدرت شرح و بسط بیش از حد معمول است. به گفته دکتر پروند، برخی عوامل که قدرت خلاقیت و نوآوری را در کودکان تضعیف می کند، شامل محدودیت هایی است که بزرگ ترها و خانواده برای او ایجاد می کنند، همچنین تنبیه کردن، بی مهری، احم کردن در برابر کارهایی که انجام می دهد و اجبار کردن کودک به رعایت مقررات خشک و محدودیت های فردی و جمعی می تواند تاثیرات منفی دربرداشته باشد. وی همچنین استهزا و مسخره کردن کودک،

ایجاد ترس از به هم خوردن اوضاع آرام خانواده و محیط و پیشداوری‌های غلط درباره کودک را از موارد کاهش خلاقیت در کودکان ذکر می‌کند. گفتنی است؛ تعصبات فردی، قبیله‌ای، محلی و انواع حسادت‌ها نیز از عوامل تضعیف خلاقیت به شمار می‌رود. (تورنس، نی پال، ۱۳۹۵).

عوامل تقویت قدرت خلاقیت

یکی از مولفه‌های موثر در خلاقیت «هوش» است که ابعاد مختلفی دارد، بنابراین هوش، عامل عمده‌ای در تقویت خلاقیت است. دکتر پروند با بیان این مطلب، عامل بعدی در بروز خلاقیت را دادن آزادی لازم و کافی به کودک عنوان می‌کند که در این میان، تشویق و احترام والدین نیز تاثیر خوبی در گفتار و رفتار کودک خلاق خواهد داشت تحقیقات نشان می‌دهد فراهم کردن اسباب و لوازمی که کودک به وسیله آنها خلاقیتش را بروز می‌دهد، همچون ابزار نقاشی، انواع بازی‌های فکری و... می‌تواند نقش مهمی داشته باشد. همچنین تدارک محیط آرام برای استراحت و تفکر و بروز خلاقیت و جلوگیری از دخالت عوامل مزاحم و تخریب‌کننده را نیز نباید نادیده گرفت. والدین می‌توانند با اجازه دادن به کودک خود، آنها را به داستان سرایی و قصه‌گویی تشویق کنند که هم قصه را گوش دهند و هم تعریف کنند. کودک نیز با تجربه کردن انواع بازی‌ها، حرکات نمایشی و موسیقی می‌تواند در جهت شکوفایی خلاقیت خود گام بردارد. (حجازی، ۱۳۹۴)

مادران باید قبل از مادر شدن با توانمندی‌هایی که خداوند در کودکان به ودیعه گذاشته شده است، آشنا شوند و راه‌های شکوفایی را بیاموزند تا از این طریق بتوانند کودکی خلاق و با استعداد پرورش دهند، البته نباید فراموش کرد که مدارس نیز با مجهز شدن به ابزارهای لازم جهت پرورش خلاقیت، می‌توانند گام موثر در این راه بردارند. طبق تحقیقات به دست آمده، ۷۵ درصد از شخصیت یک کودک قبل از ۶ سالگی شکل می‌گیرد و ۲۰ درصد آن تا ۱۸ سالگی و ۵ درصد بقیه از ۱۸ سالگی به بعد. حال اگر از خود پیرسیم که کودک از زمان تولد تا ۶ سالگی کجا بوده است؟ هیچ جوابی بجز «خانه» نداریم پس مشاهده می‌کنید که می‌توان از «مادر» به عنوان مربی اصلی کودک نام برد و از آنجا که نقش مادر در تربیت کودک بسیار با اهمیت است، خداوند بزرگ‌ترین رسالت مادر را انسان‌سازی ذکر کرده است، چرا که سازندگی این انسان پیچیده و ناشناخته، بسیار سخت است، بنابراین مادران در پرورش خلاقیت کودک، باید اجازه دهند کودک شیطنت کند و وی را در چارچوبی مقید نکنند و با تشویق وی، امکانات را برای وی مهیا سازند. به گفته دکتر پروند، اهرم اصلی در ایجاد و نهادینه کردن این نوع توانمندی‌ها، علاوه بر عناصر ذکر شده، برنامه‌های آموزشی درسی مدارس است ولی این موضوع را نیز نباید از یاد برد که نام هر تغییر و حرکتی هم خلاقیت نیست چرا که حرکت خلاق و نو باید تازه و غیرتکراری بوده و نوعی پویایی به همراه داشته باشد. روانشناسان برای پاسخ به این پرسش با استفاده از روش تحلیل عوامل یا الگوهایی از ساخت توانایی‌های ذهنی انسان بدست آورده اند که از جمله آنها الگوی اسپیرمن، ورنون، ترستون و گلیفورد است. (تورنس، نی پال، ۱۳۹۵).

در الگوی اسپیرمن و ورنون، خلاقیت یکی از عوامل گروهی کوچک و محدود است که در سطح استعداد عددی یا مکانیکی به شمار می‌آید، ولی گلیفورد با کنار گذاشتن مفهوم هوش عمومی، خلاقیت را یکی از پنج عمل اصلی ذهن می‌داند و از آن تحت عنوان تفکر واگرا در برابر تفکر همگرا سخن می‌گوید. آزمایشات والاج و آندرسون و کروبل نشان داده است که افراد خلاق طبقات ادراکی گسترده تری از محیط می‌گیرند و در واقع می‌توان گفت که گسترش طبقه ادراکی یکی از مشخصات بارز افراد خلاق است. (حجازی، ۱۳۹۴)

حذف یا سانسور شناختی در فرد خلاق کمتر صورت می گیرد و از سویی توجه گسترده او به محیط سبب می شود که در آن واحد، با عناصر متعددی سروکار داشته باشد و به اشتباه کردن و تجدید نظر در رفتار عادت کند. در نتیجه نسبت به دیگران انعطاف پذیری ذهنی بیشتری دارد. دل به دریا می زند و راه حل‌های گوناگون را می آزماید. مک کینون بر مبنای چند معیار مختلف خصوصیات فردی گروه برجسته ای از معماران، نویسندگان و ریاضیدانان را بررسی کرد. (حسینی، ۱۳۹۸).

محیط خانواده و خلاقیت

بدون شک خانواده مهم ترین نقش را در کنترل و هدایت تخیل و ظهور خلاقیت دارد. اگر خانواده فرصت های لازم را برای سوال کردن، کنجکاوی و کشف محیط به کودکان بدهد و هرگز آنها را تنبیه نکند، زمینه را برای رشد خلاقیت فراهم می کند. تنبیه و تهدیدهای مکرر، آفت خلاقیت های ذهن است. فرزندان خلاق در خانه به آرامش روانی، اطمینان خاطر و اعتماد به نفس قوی نیاز دارند. هر چند شواهد کامل نیست، اما برخی تحقیقات نشان می دهد که والدین کودکان خلاق در رفتار خود هماهنگی بیشتری نشان می دهند، کودکان خود را آن گونه که هستند قبول دارند و آنها را به کنجکاوی درباره اشیاء و امور تشویق می کنند و کودکان خود را در انتخاب موضوعات مورد علاقه آزاد می گذارند و کارها و برنامه های آنان را تحت نظر دارند و پی گیری می کنند. (خسروانی، ۱۳۹۴).

مبانی نظری خلاقیت

نظریه های جدید فلسفی:

آفرینشگری به عنوان نبوغ شهودی

بنابر دیدگاهی که بعدها رایج شد خلاقیت شکل منظم و گسترش یافته از شهود است آفرینشگر اگر چه نابهنجار یا بیمار تلقی نمی شود اما هنوز شخصی نادر و از گونه متفاوتی است چنین شخصی که کنار کنش خلاق، آنچه را دیگران فقط به طور استدلالی و درازمدت درمی یابند بی واسطه و مستقیماً درک می کند. ایده ی نبوغ در اواخر دوره رنسانس مطرح شد و در مورد نیروهای خلاق مردانی مانند داوینچی، و سادی و تله سیو به کار رفت. در خلال قرن هجدهم به بسیاری متفکران و دانشمندان به ویژه کانت استدلال کرد که آفرینش فرایندی طبیعی است که قوانین خود را می سازد به طوری که یک اثر خلاق از قوانین منحصر به خود پیروی می کند که غیرقابل پیش بینی است. (رحماندوست، ۱۳۹۱).

خلاقیت به عنوان نیروی حیاتی

یکی از نتایج نظریات تکاملی داروین این بود که آفرینشگری انسانی نمایانگر نیروی خلاق است که در ذات خود نهفته است هر چند که ماده ی بیجان در این دیدگاه غیرخلاق است اما تکامل حیاتی اساساً خلاق می باشد. زیرا پیوسته انواع تازه ای را به وجود می آورد. در واقع به نظر می رسد که نیروی خلاق، تکامل خود را به طور گوناگون و پایان ناپذیری عرضه می کند که یکتا، بی نظیر، غیر قابل تکرار و بازگشت ناپذیر هستند، زندگی خلاق است زیرا خود را سازمان می دهد، تنظیم می کند و پیوسته دست به ابداع میزنند (سلیمانی، ۱۳۹۱).

خلاقیت به عنوان نیروی کیهانی

آفرینشگری انسان به عنوان تجلی نیروی خلاق در تمامی موجودات نیز تلقی شده است. خلاقیت آهنگین و ادواری است چرا که جهان نهری از رویدادهای فردی نیست بلکه رویدادهایی است که دربرگیرنده هستی های واقعی می باشد که زاده می شوند، رشد می کنند و می میرند. (سیف، ۱۳۹۹)

نظریه های روان شناختی خلاقیت

در قرن نوزدهم نظریه تداعی گرای مکتب مسلط روان شناسی در انگلستان و آمریکا بود که ریشه آن به جان لاک برمی گردد. هر چند این نظریه طرفداران زیادی ندارد، اما به اعمال نفوذ قابل ملاحظه ای به ویژه در مکتب رفتار گرایی ادامه می دهد. تداعی گرایی را می توان در این اصل خلاصه کرد. اندیشیدن عبارت است از مرتب کردن ایده های ناشی از تجربه بنابر قوانین فراوانی، تازگی و وضوح. بنابراین نظریه ی تداعی گرای، ایده های جدید از ایده های قدیم به وسیله ی فرایند آزمون و خطا پدید می آیند. (شمسی نیا، ۱۳۹۷).

نظریه ی گشتالت

نوع دیگر از تبیین خلاقیت این است که تفکر خلاق بازسازی گشتالت ها یا الگوهای است که از نظر ساختاری ناقص هستند تفکر خلاق معمولاً با وضعیتی مسأله دار شروع می شود که از جهتی ناتمام است شخص این مشکل را به عنوان یک کل در نظر می گیرد سپس پویایی خود مسأله نیروها و تنش های درون آن خطوط فشار مشابهی را درون ذهن به وجود می آورند شخص با دنبال کردن این خطوط فشار راه حلی را می یابد که هماهنگی کلی را به آن برمی گرداند. وی از طریق این فرایند نوعی اشتیاق ذاتی یعنی قرار گرفتن الگویی کلی و بازگردانیدن نظم را به آن ارضا می کند. خلاصه آنکه نظریه گشتالت، نوعی تفکر خلاق که تشخیص را وادار به پرسش و سؤال های بکر می کند، تبیین نمی کند. (شمسی نیا، ۱۳۹۷)

به کارگیری فنون پرورش خلاقیت:

به طور کلی پرورش فنون خلاقیت عبارتند از:

- ۱- طوفان مغزی: در این تکنیک مسأله ای به یک گروه کوچک ارائه شد و از آنان خواسته می شود فی البداهه و به سرعت نسبت به آن به واکنشی نشان داده و برای آن پاسخی بیابند.
- ۲- روش حل مسأله به کارگیری روش حل مسأله یکی از مکانیسم های مؤثر در پرورش خلاقیت کارکنان است وقتی در افراد سازمان این عادت ایجاد می شود که در برخورد با مسائل به تفکر بپردازد و از تراوشات فکری خود در یافتن راه حل های جدید بهره گیرند، خلاقیت روان تر می شود.
- ۳- استفاده از فعالیت های استعاری: خلاقیت به وسیله فعالیت استعاری الگو بدیعه پردازی، تبدیل به جریانی آگاهانه می شود. استعاره ارتباطی از شباهت «مقایسه یک چیز با چیز دیگر به وسیله استفاده از یکی به جای دیگری» را به وجود می آورند. جریان خلاقیت در خلال این جایگزین ها رخ می دهد یعنی مطالب آشنا را به مطالب ناآشنا ارتباط داده یا نظر جدیدی را از نظرات آشنا به وجود می آورد. (صافی؛ ۱۳۹۴)

بررسی موانع خلاقیت:

عمده ترین موانع خلاقیت عبارتند از:

- ۱- تفکر منفی
  - ۲- عیب جویی و خرده گیری از دیگران
  - ۳- غفلت در مشاهده و عدم کنجکاوی
  - ۴- عدم درک صحیح از مسائل و عدم توانایی در تجزیه و تحلیل آنها
  - ۵- ترس از ریسک کردن، ترس از اشتباه و شکست
  - ۶- فقدان انعطاف، قالب های فکری
  - ۷- خرافات و قبول سرنوشت، وراثت یا موضوع ایستایی فرد در زندگی
  - ۸- بی حالی، تنبلی یا فقدان کوشش یا تمایل به راحتی
  - ۹- عدم امنیت عاطفی و اجتماعی
  - ۱۰- تعصبات فردی و اغراض دانسته (هوای نفس) و نادانسته (تعصب) (فراهینی و همکاران، ۱۳۹۲)
- محیط مساعد برای خلاقیت؛ محیطی که فرد در آن قرار دارد باید محیطی لذت بخش باشد و خلاقیت در محیطی که فاقد انگیزه و آزادی باشد به وجود نمی آید. ایجاد محیط مساعد برای ایجاد رفتارهای خلاق به شرایط و عوامل بستگی دارد که به برخی از آنان اشاره می گردد.
- ۱- شرایط فیزیکی یا مکانی:
- محیطی که فرد در آن قرار دارد باید از ترتیبی برخوردار باشد که فرد بتواند انواع فعالیت هایی را که منجر به تفکر خلاق می شود در آن انجام دهد.
- ۲- شرایط عقلانی (فکری):
- منظور از شرایط فکری محیطی است که فرد در آن وادار به تفکر می شود جو فکری مطلوب محیطی است که آنها را بر می انگیزد. (گریوز و گارگیلو، اسلادر، ۱۳۷۹).
- ۳- شرایط عاطفی:
- چنانچه شرایط فیزیکی و عقلانی مناسب برای فرد بوجود آید ولی شرایط عاطفی در خود وی مهیا نشود امکان ادامه پرورش خلاقیت از بین خواهد رفت و در شرایط عاطفی مطلوب فرد احساس امنیت می کند. (لامزدین و لامزدین، ۲۰۱۷)

ضرورت خلاقیت در آموزش و پرورش:

اگر خلاقیت را بکارگیری توانایی های ذهنی برای ایجاد یک فکر یا مفهوم جدید بدانیم و ابداع را به معنی بکارگیری اندیشه های جدید ناشی از خلاقیت بدانیم و اگر آدمی را در هستی موجودی حقیقت جو و جستجوگر کمال گرا، خودآگاه، مسئول آفریننده و هنرمند بدانیم و اگر سازندگی صنعت گری و هنرنامایی را از خصایص مهم انسانی به شمار آوریم و اگر باور داشته باشیم که انسان قادر است از کوچکترین مشکل تا عظیم ترین منابع، آثار هنری را خلق کند و در فطرت از قدرت الهی بهره گیرد و استعداد و خلاقیت خود را در طبیعت به صورت صنعت در ماوراء طبیعت به صورت هنر تجلی بخشد و اگر به نظر ژان پیاژه هدف اصلی آموزش و پرورش را آفرینش انسان های توانا به انجام کارهای نو انسان های خلاق و کارآفرین بدانیم وظیفه و

رسالت سازمان های آموزش و پرورش این است که با بکارگیری مدیران مبتکر و نوآور و ارائه ی طرح های جدید و روش های نو زمینه بروز این ویژگی های آدمی را متعلمان و معلمان فراهم سازند و فضای مدرسه را به فضای بالنده، خلاق، مبتکر، روح افزا، گرم و صمیمی، اثربخش و لذت بخش تبدیل کند. (صافی؛ ۱۳۹۴)

نقش مدیر مدرسه در پرورش خلاقیت:

در مجموعه هایی که خلاقیت و نوآوری از ضروریات و عامل اصلی است نقش مدیران بسیار مهم و حساس است زیرا مدیریت می تواند توانایی و استعداد خلاقیت و نوآوری را در افراد ایجاد و ترویج و تشویق کند با رفتار و عملکرد آنها می تواند مانع این امر حیاتی شود. شغل مدیر در یک سازمان خلاقیت و نوآوری است مدیر کسی نیست که خلاقیت و نوآوری ایجاد کند بلکه فردی است که همه کارها را به وسیله ی دیگران انجام می دهد و فضا را برای خلاقیت دیگران آماده می کند. بنابراین هنر مدیر خلاق عبارت است از استفاده از خلاقیت دیگران و پیدا کردن ذهن های خلاق. مدیر خلاق باید فضایی بیافریند که خودش بتواند خلاق باشد و افراد سازمان را نیز هم برای خلاقیت تحریک کند و این فضا؛ فضایی است که از کار روزمره به دور است و به نحوی باید تفویض اختیار کند تا هرکس مشککش را خودش حل کند. (لامزدین و لامزدین، ۲۰۰۸).

با توجه به کم بودن افراد فوق العاده خلاق و با توجه به اینکه اغلب افراد به طور بالقوه ای دارای استعداد خلاقیت و نوآوری هستند. ویژگی های زیر به پرورش این استعدادها کمک می کند.

۱- تحمل ریسک: کارکنان باید تشویق شوند که بدون ترس از پیامدهای آن شکست را تجربه کنند و اشتباهات را به عنوان فرصت های یادگیری به شمار آورند.

۲- کاهش کنترل بیرونی: قوانین، مقررات و خط مشی ها و کنترل های مشابه باید حداقل کاهش یابد و خودکنترلی جایگزین آن شود.

۳- کاهش تقسیم کار: مشاغلی که به طور محدود تعیین شده باشد ایجاد محدودیت می کند در حالی که فعالیت های متعدد شغلی دیدگاه وسیعتری به کارکنان می دهد.

۴- قبول ابهام: تأکید خیلی زیاد برعینی بودن و معین بودن خلاقیت را محدود می کند.

۵- تحمل تضاد: گوناگونی دیدگاهها باید تشویق شود. هماهنگی و توافق بین افراد و واحدها الزاماً به عملکرد موفق منجر نمی شود. (مهجور، ۱۳۸۳).

در مجموع بنابر تحقیقات و بررسی های انجام شده توسط صاحب نظران مختلف انجام گرفته می توان ویژگی های زیر را در خلاقیت موثر دانست:

۱- سلامت روانی و ادراکی و توانایی ایجاد تعداد زیادی ایده به طور سریع

۲- انعطاف پذیری، ادراک و توانایی دست کشیدن از یک قاعده و چارچوب ذهنی

۳- ابتکار و توانایی در ایجاد و ارائه پیشنهادات جدید

۴- ترجیح دادن پیچیدگی نسبت به سادگی و توجه کردن به چالش های جدید مسائل پیچیده

۵- دادن ایده های زیاد و غیر عادی در مورد یک مساله

۶- دقت و حساسیت نسبت به محیط به خصوص به نکاتی که در نظر دیگران عادی به نظر می رسد.

نتیجه گیری

پرورش خلاقیت در افراد تا حد بسیار زیادی به محیطی بستگی دارد که بیشتر زمان خود را در آن سپری می‌کنند. برای دانش‌آموزان و کسانی که در محیط‌های آموزشی زمان می‌گذرانند، پرورش خلاقیت آسان‌تر صورت می‌گیرد و دوام پایداری تفکر خلاق در یک ذهن خلاق و مستعد بیشتر است و طبعاً رشد و پرورش تولد خلاق برای قشر دانش‌آموز نیز بسیار مثر تر خواهد بود.

دانش‌آموز خود را به اطلاعاتی که پیرامون مسئله وجود دارد، محدود نمی‌کند بلکه از زوایای مختلف به مسئله توجه کرده و حتی ممکن است تغییراتی در آن ایجاد کند. بدین ترتیب امکان تجربه‌ی شخصی توسط دانش‌آموزان، موقعیت یادگیری را برای آن‌ها جذاب و مطلوب نماید و انگیزه‌های درونی‌شان را تقویت می‌کند.

خلاقیت یکی از عالی‌ترین و پیچیده‌ترین فعالیت‌های ذهن آدمی است که تعلیم و تربیت باید بدان توجه کند. خلاقیت نه فقط به هوش و تفکر بلکه به سازمان شخصیت فرد نیز مربوط می‌شود. تربیت آزادانه کودک در وضعیتی که والدین دارای علائق قوی گوناگونی باشند باعث بروز صفت خلاقیت در کودکان می‌شود. از این رو مساله تربیت کودکان و پرورش استعدادها و فطری آنان از مسایل بسیار مهمی است که باید مورد توجه مربیان و والدین قرار گیرد و معلمان بایستی امکانات تجلی اندیشه خلاق را در مدارس فراهم آوردند و دانش‌آموزان به تدریج مفاهیم اساسی علوم مختلف را بیاموزند تا با مسایل زندگی، خلاقانه برخورد کنند و جهان اطراف خویش را در جهت مطلوب تغییر دهنده. تصاویر ذهنی که ما به کودکان خود می‌دهیم، آینده آنها را شکل می‌بخشند. این تصاویر ذهنی بصورت پیشگویی‌هایی هستند که به تحقق در می‌آیند و تصویر ذهنی شما میزان شاد بودن، مفید بودن و خلاق بودن کودکان را شکل می‌بخشند، مطمئناً تصویر ذهنی شما برای هر یک از کودکان بیشتر از آنچه انجام می‌دهید و یا به آنها می‌گویید در رشد انگیزه خلاقیت و موفقیت آنها در آینده موثر خواهد بود. ابتدا مفهوم خلاقیت مورد بررسی قرار گرفته، سپس به نظریه‌های خلاقیت و ویژگی‌های شخصیتی و خصوصیات افراد خلاق بویژه کودکان خلاق و ویژگی‌های رفتاری آنان اشاره می‌گردد. در ادامه نقش محیط مدرسه و معلمان بر خلاقیت دانش‌آموزان و موانع خلاقیت و نوآوری مورد بحث و بررسی قرار گرفته و دیدگاه‌های مختلف خلاقیت بیان گردید. در پایان به راهکارهایی که در جهت بهبود خلاقیت کودکان و نوجوانان مفید بوده و به بهبود خلاقیت دانش‌آموزان در محیط مدرسه کمک می‌کند، اشاره گردید.

پیشنهادات کاربردی

۱. یکی از اصول مهم افزایش خلاقیت در دانش‌آموزان امکانی برای آزمون و خطا است. دانش‌آموزان باید خیالشان راحت باشد که اگر اشتباه کنند، نه سرزنش می‌شوند و نه مورد قضاوت یا تمسخر قرار می‌گیرند.
۲. معلم به دانش‌آموزان کمک کند تا با استفاده از چیزهایی که قبلاً می‌دانستند در موقعیتی مشابه به اطلاعات، حقایق و اصول تازه‌ای دست یابند. به آن‌ها نشان داده شود چگونه محصولات علمی بر اساس موقعیت‌های مشابه شکل گرفته‌اند.
۳. از دانش‌آموزان خواسته شود به جای آنکه به دانسته‌های انسان بپردازند، آنچه را برای او مجهول مانده است، بررسی کنند. مهارت دانش‌آموزان را برای جست و جوی شکاف‌ها، ناشناخته‌ها و مجهولات توسعه دهند. معلم باید از دانش‌آموزان بخواهد که تمام تعریف ممکن یک مسئله و همچنین موارد نقض آن را جست و جو کنند.
۴. فرصت‌هایی ایجاد شود تا به سؤال‌هایی مانند چطور، اگر، از چه راه‌هایی، پاسخ داده شود و حتی خود دانش‌آموزان و ادار به پاسخ دادن به آن‌ها شوند. دانش‌آموزان باید بفهمند چگونه یک چیز به چیز دیگر منجر می‌شود. هنگام ارائه‌ی مسئله، به دانش‌آموزان فرصت اندیشیدن به راه‌حل‌های مختلف آن داده شود.

۵. معلم باید بیشتر به گزاره‌های پرسشی که به درک عمیق نیازمندند، توجه کند و از سؤال‌هایی استفاده کند که به ترجمه، تفسیر، تعریف، اکتشاف و تجزیه و تحلیل نیاز دارد.
۶. معلم باید افراد موفق و خلاق در طول تاریخ را به دانش‌آموزان معرفی کند و راه و روش خلاق شدن آن‌ها را توضیح دهد. همچنین باید دانش‌آموزان را تشویق کند تا به کند و کاو درباره‌ی زندگی افراد خلاق بپردازند و بفهمند که این افراد که بوده و چگونه خلاق شده‌اند.
۷. فرصت‌هایی برای دانش‌آموزان ایجاد شود تا با اطلاعاتی که دارند، بازی کنند و به آن‌ها کمک کنند و فرصت دهند تا بتوانند با استفاده از حقایق و اطلاعاتی که قبلاً آموخته‌اند، کارهایی را تجربه کنند.

منابع و مآخذ

۱. اتکنسیون رتیال و اتکنسیون ریچارد بس، هلیگارد، ارنست، رتیال (۱۳۹۰) در زمینه روانشناسی جلد اول ترجمه: گروهی انتشارات رشد، چاپ دوم، پاییز.
۲. احمدوند، محمدعلی (۱۳۹۱). روان شناسی بازی. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
۳. ارغوانی فرد، ح. (۱۳۹۵). بررسی تأثیر نقش آفرینی و فعالیت‌های نمایش خلاق کودکان پیش دبستانی بر تحول عاطفی - اجتماعی آنان در منطقه یک آموزش و پرورش تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی.
۴. اسکیدمور، آکر، (۱۳۹۲) زمینه روان شناسی، ترجمه سید حسن معتمدیان، تهران، انتشارات انقلاب، چاپ سوم، بهار.
۵. آماپلی، ترزا (۱۳۹۱). شکوفایی خلاقیت کودکان (حسن قاسم زاده و پروین عظیمی، مترجمان). تهران: دنیای نو (نشر اصلی ۱۹۹۸).
۶. برات، نگین. (۱۳۹۲). خلاقیت و یادگیری در کودکان. همشهری، ص ۱۹.
۷. بودو، آ. (۱۳۸۵). خلاقیت در آموزشگاه. ترجمه علی خانزاده. تهران: چهر
۸. بوهم، دیوید. (۱۳۹۱). درباره خلاقیت. (محمد علی حسین نژاد، مترجم). تهران: ساقی (نشر اصلی ۲۰۰۱).
۹. پیرخائفی، علیرضا. (۱۳۹۲). خلاقیت و هوش (مبانی نظری و پژوهشی). تهران: انتشارات مهربرنا.
۱۰. تورنس، نی پال. (۱۳۹۵). استعدادها و مهارت‌های خلاقیت و راه‌های آزمون و پرورش آن‌ها. (حسن قاسم زاده، مترجم). تهران: دنیای نو (نشر اصلی ۱۹۹۱).
۱۱. حجازی، بنفشه؛ (۱۳۹۴) ادبیات کودکان و نوجوانان، تهران، روشنگران و مطالعات زنان، چاپ هشتم.
۱۲. حسینی، افضل السادات. (۱۳۹۸). ماهیت خلاقیت و شیوه‌ای پرورش آن. مشهد: آستان قدس رضوی.

۱۳. حلیمی، علی اکبر، (۱۳۹۵) نوآوری و خلاقیت های خلاق در برنامه ی زبان آموزی (قصه، بازی، نمایش). برگرفته از مجموعه مقالات برگزیده دومین همایش زبان آموزی در دوره ی ابتدایی. مشهد: نشر تمرین.
۱۴. خاکی، احمد، (۱۳۹۲) روش تحقیق در روانشناسی و علوم اجتماعی، انتشارات ویرایش، چاپ سوم.
۱۵. خسروانی، سولماز (۱۳۹۴). رابطه خلاقیت با پنج عامل شخصیت و سلامت روان، پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.
۱۶. رحماندوست، مصطفی. (۱۳۹۱). قصه گوئی، اهمیت و راه رسم آن. تهران: رشد.
۱۷. سلطانی، فاضل (۱۳۹۱) موانع خلاقیت به کارگیری فنون پرورش خلاقیت، فصلنامه تربیت سال سیزدهم شماره اول.
۱۸. سلیمانی، افشین. (۱۳۹۱). کلاس خلاقیت. تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
۱۹. سیف، علی اکبر (۱۳۹۹) روان شناسی پرورشی، تهران، انتشارات آگاه.
۲۰. شمسی نیا، علی. (۱۳۹۷). خلاقیت و نوآوری. تهران: جیحون.
۲۱. صافی؛ احمد (۱۳۹۴) ضرورت خلاقیت در آموزش و پرورش، جزوه درسی دانشگاه تربیت مدرس تهران.
۲۲. فراهینی، ناصر و همکاران، (۱۳۹۲) نقش تعامل بین فردی و ارتباطات اجتماعی در شکوفا استعدادها و خلاقیت کودکان، مجله.
۲۳. گریوز، گارگیلو، اسلادر. (۱۳۷۹). خلاقیت (شناخت ویژگی های کودکان و برخورد مناسب با آنها) (ترجمه مهدی قراچه داغی). تهران: پیک بهار.
۲۴. لامزدین و لامزدین، (۲۰۱۷)؛ تفکر خلاق، ترجمه ارباب شیرانی و نصر آزاداتی، ۱۳۸۶ تهران، انتشارات ماهرخ
۲۵. لامزدین، ادوارد و لامزدین، مونیکا. (۲۰۰۸). حل خلاق مسئله. ترجمه بهروز ارباب شیروانی و بهروز نصر آزادانی. (۱۳۹۶). تهران: ارکان دانش.
۲۶. مالتز، ماکسول. (۱۳۷۲). روان شناسی خلاقیت. (مهدی قراچه داغی، مترجم). تهران: شباهاگ. (نشر اصلی ۱۹۸۵).
۲۷. مهجور، رضاسیامک. (۱۳۸۳). روان شناسی بازی. تهران: انتشارات ساسان.

The Effect of Educational Environment on Students' Creativity

Azam Gholami Shakaro

A Graduate of the Master's Degree in Private Law, Islamic Azad University, Noorabad Mamsani Branch

---

Abstract

Undoubtedly, human progress in life is the result of creativity and innovation. The world we live in is rapidly changing, and creative thinking is the key that allows us to face problems, adapt, and ultimately succeed. Creativity is an inherent characteristic for humans, especially for children. that this characteristic can be affected by environmental factors and cause it to reach the peak of the mood, i. e. prosperity. Among environmental factors, the role of parents, their education, can affect the child's talent, with specific and urgent hypotheses in this project, it can be determined how much the environmental conditions affect the child's talent and abilities. Educational environment, creativity and talent are factors that have a tolerable correlation. The environment of the school and parents has a great impact on this issue. The greatest impact of parenting, in this field, is during the formation of the child's personality. The relationship between creativity and talent is an inseparable relationship with the environment. Children's creativity is investigated by strengthening the environmental factors that include school environment, education of parents, friends, teacher, etc. in this research.

Key words: Creativity, Finding Talent, Educational Environment, Students.
